

תוכן העניינים

מבוא..... 2

פרק 1

1.1. משנתו של הרב קוק..... 5

1.2. הצדקת ההתיישבות וצמיחת "גוש אמונים"..... 9

פרק 2

2.1. תיאוריית הצדק כהוגנות של גיון רולס..... 13

2.2. משנתו של הרב קוק מול תיאוריית הצדק של רולס..... 18

פרק 3

3.1. ויל קימליקה והרב-תרבותיות..... 20

סיכום..... 25

אחרית דבר..... 26

ביבליוגרפיה..... 28

מבוא

Israelis a country without borders. No two people in Israel or abroad agree on the borders of Israel. What we have is where Jewish people have settled. The only solid thing is that in the last eighty years the Jewish people have never willingly given up a settlement. The people feel that by coming here they have made this the border.

-- Yehuda Harel, a leader of the settlers on the Golan Heights, quoted in The New York Times, 31 August 1975.

הניצחון המזהיר במלחמת ששת הימים ב-1967 תרם רבות לאתוס הישראלי. הסיסמה של "מעטים מול רבים" הדהדה מכל עבר והגאוה בהישג חסר תקדים של צה"ל, שהצליח להכניע אויבים רבים וגדולים ממנו ולכבוש שטחים נרחבים בחצי האי סיני, רצועת עזה, יהודה ושומרון ומזרח ירושלים, געשה. לאחר המלחמה שטחה של מדינת ישראל שילש את עצמו, והחלום של ארץ ישראל השלמה מהחידקל עד הפרת נראה קרוב מאי פעם. אם במחשבה הציונית של הוגי המדינה הקמת ישובים יהודיים בשטחה של פלשתינה הייתה מעשה ידי אדם בעל רצון וערכים סוציאליסטיים, אזי לאחר המלחמה נוסף הפן הטרכנסצנדנטי של אידאולוגיה משיחית וקדושת הארץ. מעשה ההתיישבות בשטחים הכבושים הפך למצווה דתית. תנועת "גוש אמונים" שצמחה מתוך משנתו של הרב קוק, תוך שינוי והתאמת הגותו לצרכיה שלה, שילבה בתוכה "יהדות, ציונות, התיישבות, בטחון, הקרבה וגאולה, אישית וקבוצתית, חברי התנועה הציגו עצמם כממשיכי המתיישבים של דגניה ומרחביה וכשומרי המסורת של 'הציונות האמתית'" (אלדר וזרטל, 2004). תנועה זו ראתה בהתיישבות בארץ ישראל הקדושה ששחררה זה עתה משלטון זר ערך עליון, העולה אפילו על מדיניות הממשלה.

הרב קוק, הוגה יהודי דגול שעל משנתו מתבסס הזרם הדתי-לאומי, התחבט רבות בשאלת החילון הקיצוני של התנועה הציונית. לבסוף, למרות חילוקי דעות חריפים עם הרבנים מהזרם החרדי, הגיע למסקנה מכרעת כי המתיישבים הציוניים בעצם המירו את עבודת אלוהים של מעלה בעבודת כפיים על אדמת הקודש, וכך, תוך הקרבה עצמית, הם מקרבים את הגאולה ואת בוא המשיח (רודיק, 1987). כך הרב קוק הצליח לחבר בין התנועה הציונית החילונית לבין הדת ולתת לגיטימציה למדינה הצעירה, חוקיה ומוסדות שלטונה, ובכך נתן את יריית הפתיחה למה שלימים הפך לתנועת "גוש אמונים".

פרק 1

1.1 משנתו של הרב קוק

על מנת להבין את שורשי האידאולוגיה שעומדת בבסיסה של ההתיישבות בשטחים הכבושים, עלינו להעמיק ולחקור את משנתו של הרב אברהם יצחק הכהן קוק, הראי"ה¹ (1865-1935), עליה התבססו האבות המייסדים של תנועת "גוש אמונים".

אולם הרבה מערכיו ואמונותיו נשמרו וטופחו בראש ובראשונה על ידי בנו של הראי"ה, הרב צבי יהודה קוק, אך חלקים גדולים ממשנתו שונו והותאמו לצרכי התנועה ההתיישבותית בכלל ו-"גוש אמונים" בפרט. בפרק זה אחקור כיצד משנתו של הרב קוק על גלגוליה נתנה לגיטימציה להתיישבות היהודית בשטחים הכבושים.

כאמור, בימי חייו לא זכה הרב קוק לתהילה ולקהל מעריצים גדול, ורק בזכות מאמציהם של תלמידיו ויורשיו יכולים אנו היום להיות עדים להדי הגותו כפי שנתפסה בעיניהם. כתביו של הרב קוק רבים ומגוונים. הם נגעו במגוון רחב של נושאים, שכן הרב קוק שימש כרב ראשי של יפו ושל ירושלים, וככזה הוא התעסק רבות בתשובות הלכתיות לשאלות של חיי היומיום. אך חלק גדול מכתביו עוסקים גם בנושאים ערטילאיים יותר, כגון פילוסופיה, קבלה, הקשר שבין האל, האדם והמקום, ועוד. בזה האחרון אנו נעסוק לעומק בפרק זה.

כמו בכל ניתוח ספרותי או פילוסופי אחר, יש לראות את הכתוב בתוך קונטקסט של אותה תקופה, וכתביו של הרב קוק אינם יוצאי דופן במובן הזה. ובכן, הראי"ה חי ופעל בתקופה חורצת גורלות. פוגרומים באימפריה הרוסית; גלי העליה הראשונים לארץ ישראל; נסיונות, הצלחות וכישלונות של חיים משותפים אלה לצד אלה

¹ הרב אברהם יצחק הכהן קוק (הראי"ה) נולד וגדל בעיירת גריבה, באימפריה הרוסית, לטביה בימינו, ולמד בישיבה מפורסמת מאוד בליטא: ישיבת וולוז'ין, שבראשה עמדו שניים מגדולי תלמידי החכמים, הרב נפתלי צבי יהודה ברלין (הנצי"ב) והרב חיים הלוי סולובייצ'יק. ככל הנראה, את הנטייה המשיחית ואת עניינו בתחייה הלאומית וארץ ישראל של הראי"ה עורר הרב של העיר בויסק, הרב מרדכי אליסברג, שהיה מגדולי תנועת "חובבי ציון" שקדמה לציונות. בשנת 1904 עלה הרב קוק לפלשתינה והפך לרבה הראשי של יפו. תקופת יפו שנמשכה עשר שנים, הייתה לתקופת הכתיבה הפורייה ביותר שלו, בה כתב את מירב החומר ליצירות החשובות ביותר שלו: אורות, אורות הקודש, עולת הראי"ה, ועוד. כמו כן, כתב הרב קוק הרבה בעיתונות פובליציסטית על ארץ ישראל כמקום היחיד בו ניתן לעם ישראל להגשים את ייעודו, ופעל חברתית ופוליטית במטרה לקרב בין כל פלגי היהדות הדתית ולאחדם תחת הדגל הלאומי, אך ללא הצלחה היתרה. לאחר מלחמת העולם הראשונה התמנה הרב קוק לרב הראשי של ירושלים, ובהמשך עזר להקים את מוסד הרבנות הראשית ואף כיהן כרב הראשי האשכנזי הראשון. בעזרת בנו, הרב צבי יהודה קוק, ותלמידיו הקים הראי"ה מספר ישיבות בארץ ובעולם, שאחת מהן, "מרכז הרב", הייתה ללב התנועה ההתיישבותית, ואף תנועה פוליטית עולמית שלא צלחה. בשנותיו האחרונות בירושלים עסק הרב בחיבור רחב הקף בשם "הלכה ברורה", וב-1935 נפטר ממחלת הסרטן.